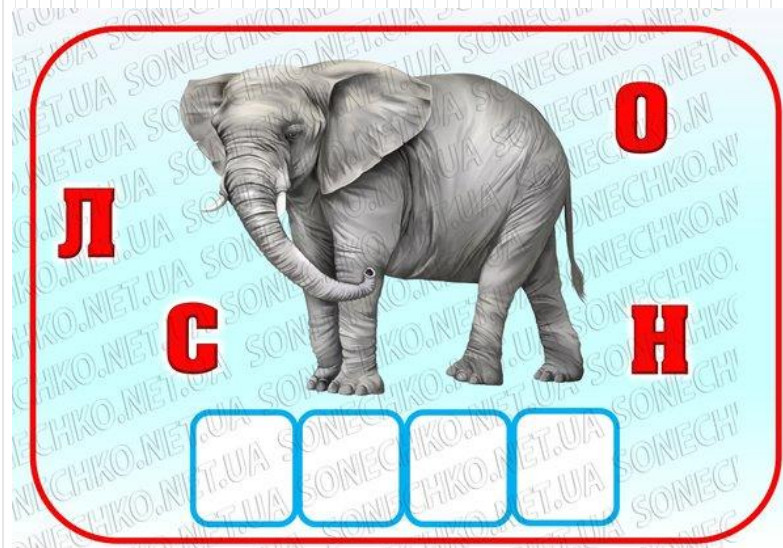

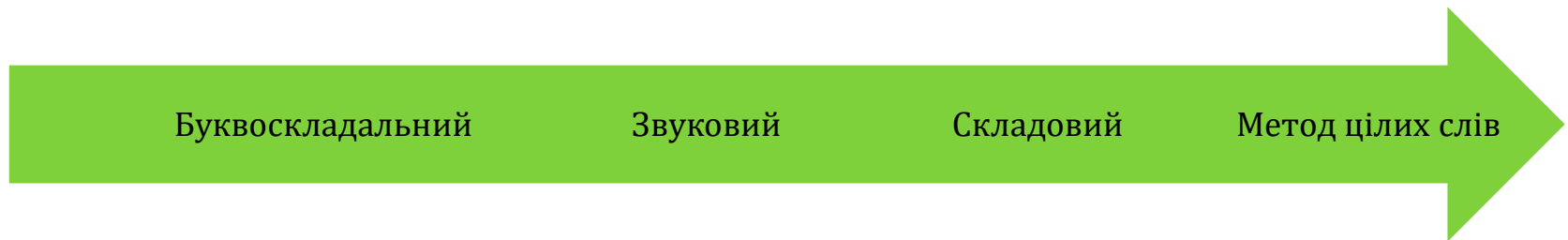
Методика навчання грамоти дітей з ТПМ

Лекція 2

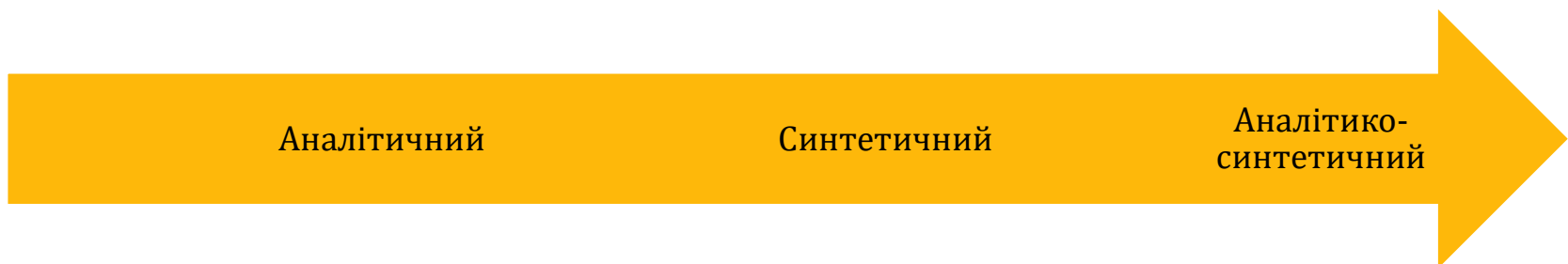

Огляд історії методів навчання грамоти

- Критерії класифікації методів:
- 1) мовна одиниця, що лежить в основі навчання грамоти (звук, буква, склад, слово)

- 2) провідний прийом роботи у процесі оволодіння грамотою (аналіз чи синтез).

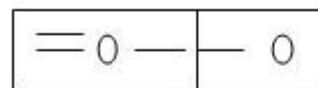
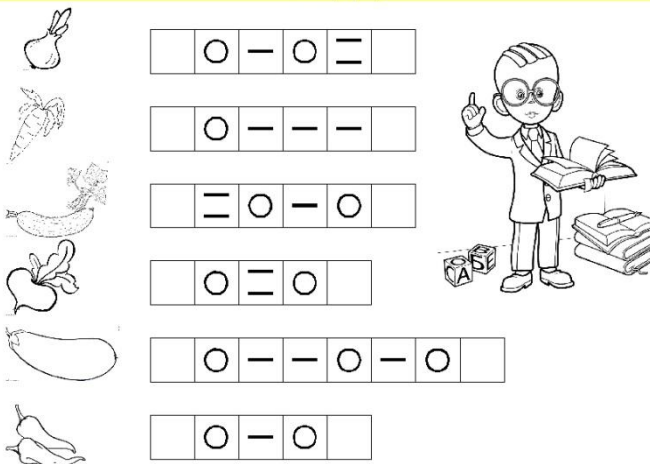
БУКВОСКЛАДАЛЬНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

- - один із синтетичних методів навчання грамоті, який широко застосовувався в Україні до середини ХІХ ст. Навчання читати за цим методом складалося з трьох ступенів:
 - 1) заучування за алфавітом, а потім окремо;
 - 2) заучування складів, що складаються з двох, трьох і чотирьох букв, шляхом багаторазового називання в заучуваному складі кожної букви, а потім вимовляння його повністю спочатку вчителем, а далі учнями;
 - 3) читання слів спочатку "по складах", а потім без називання в них букв і складів.
- У другій половині ХІХ ст. в методиці вивчення рідної мови почав здійснюватися перехід до звукового методу.

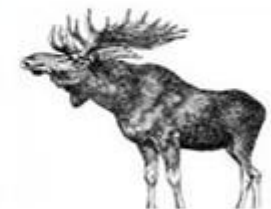
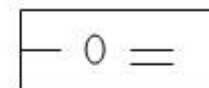
Звуковий метод навчання грамоти

- - аналітико-синтетичний метод, що полягає у використанні різноманітних прийомів **звукового** аналізу і синтезу слів з метою підготовки учнів до самостійного читання складів і слів, а також запису їх за допомогою друкованих чи рукописних літер.

Назви предмети, що намальовані. Як їх назвати одним словом?
Допоможи Знайці позначити умовним значком перший і останній звук у слові.
Розфарбуй.

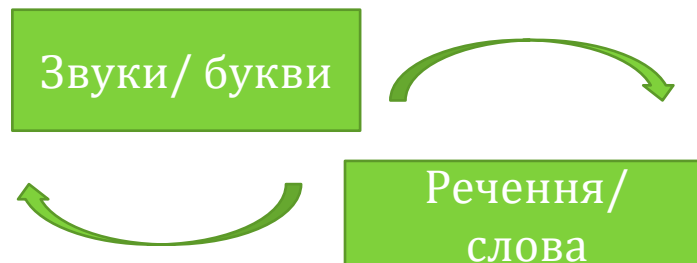
БІЛКА

ЛОСЬ

Звуковий метод

- Звуковий аналітичний метод
- Учні спочатку сприймали зором ціле речення, яке ділили на окремі слова. Запам'ятовувались вимова і графічне зображення кожного слова, після чого слова ділилися на склади, вимову і написання яких діти також запам'ятовували. Тільки після цього із складів виділялися окремі букви (на письмі) і звуки (усно).

- Звуковий синтетичний метод
- В навчанні читання й письма пропонувалося йти від окремих звуків і букв. Після того як учні засвоювали певну кількість звуків, уміли позначати їх відповідними буквами, розпочиналися синтетичні вправи на злиття із звуків складів і на утворення складів із відомих букв.

Складовий синтетичний метод

- - метод виділився із буквоскладального. Одиницею читання виступав **склад**. Недолік - зазубрювані штучні склади, відірвані від реальних слів, не аналізувалися за звуковою будовою. Механічне заучування їх у великій кількості (близько 400) було дуже стомливим і нецікавим для дітей.

ПОСКЛАДОВЕ ЧИТАННЯ ЗА ТАБЛИЦЕЮ

	А	О	У
Ч			
ЧК			
ЧН			
ЧВ			
ЧЛ			

ЧИТАННЯ СЛІВ

- Вправи на розширення кута зору. Читаємо слова. Дивимися на крапку.

ДА	•	ЧА
БА	•	ЧОК
СУ	•	ЧОК
ГА	•	ЧОК
ДО	•	ЧКА
КА	•	ЧКА

Метод цілих слів

- Учні, не знаючи букв, запам'ятовували шляхом зорового сприйняття форми знач-ної кількості односкладових слів без поділу їх на звуки і букви. Такий процес запам'ятовування тривав близько двох місяців. Після цього розпочинався звуковий аналіз слів.

ОГУРЕЦ

ПОМИДОР

МОРКОВЬ

ЛУК

КАБАЧОК

БАКЛАЖАН

КАПУСТА

КАРТОФЕЛЬ

Читання з
одного
погляду

Письмо з
одного
розчерку

Характер застосування аналітико-синтетичного методу для дітей з ТПМ

- 1) навчання грамоти проводять тільки на тих звуках і словах, які правильно вимовляються учнями;
- 2) звуки і букви вивчаються не в алфавітному порядку. Порядок проходження звуків і букв підпорядкований доступності розрізнення та засвоєння звуків у вимові та букв у написанні;
- 3) розтягнуто в часі вивчення парних звуків (твердих - м'яких, глухих - дзвінких) і відповідних їм букв;
- 4) складові структури вивчаються за принципом їх поступового ускладнення (розглянуто у розділі «Формування вимови»);
- 5) збільшено термін добукварного періоду порівняно із масовою школою.

Труднощі при проведенні навчання грамоти.

- 1. Сутність самого дефекту.
- 2. Низький рівень пізнавальних інтересів, допитливості.
- 3. До школи діти приходять по-різному підготовлені.
- 4. Різна глибина дефекту учнів, наявність комплексних дефектів.
- 5. Різниця у віці (коливання можуть досягати трьох років).
- 6. Бідність соціального досвіду.
- 7. Негативний стан здоров'я.
- 8. Недорозвиток фонематичного слуху, зорового гнозису, вади звуковимови.
- 9. Педагогічна занедбаність.
- 10. Труднощі у адаптації до умов спеціальної школи інтернатного типу.
- 11. Бідність словника та недорозвиток мовлення.
- 12. Замкнутість, відмова від спілкування, взаємодії

Прийоми звукового аналізу

- 1. Виділення слів з мовленнєвого потоку, чітка вимова окремого слова; розподіл слова на склади та чітка вимова складів; виділення наголошеного складу. Вимова слова з посиленням наголосом.
- 2. Підкреслена вимова одного із звуків у слові (силою голосу або подовженням): **сссин**, **сиинн**, **синнн**. Цей метод використовується для виділення голосних, особливо, якщо вони є окремим складом (а-ку-ла, о-си), фрикативних та проривних приголосних, якщо вони знаходяться за межами злиття, типу ПГ (горіх, ліс, мак, сад).
- Доцільно частину слова вимовляти протяжно мммма, а потім, раптово з натиском-к: мммма+к.

Прийоми звукового аналізу

- 4. Артикулювання звука, тобто спостереження за самим процесом вимови звука у слові. Застосовується при виділенні губних і зубних звуків, особливо при зіставленні їх вимови: з-с, ж-ш, д-т, в-ф.
- 5. Добір слів з потрібним звуком. Вчитель показує малюнки предметів, назви яких починаються одним звуком: віник, вата, вухо, вовк, вуса. Діти виділяють звук і продовжують добір слів з цим звуком: Вова, вінок, вишня і т.ін.
- 6. Впізнавання та виділення звука зі слів скоромовки, вірша.
- 7. Впізнавання заданого звуку у названих вчителем словах, визначення його місця у слові. У підборі слів повинні бути слова, у яких цей звук відсутній. Це посилює слухову увагу, розвиває фонематичний слух.
- 8. Перелік звуків у слові, їх послідовне називання, підрахунок кількості звуків у слові.

Прийоми звукового синтезу

- 1. Вимова проаналізованого складу чи слова, складання його з розрізної азбуки; читання складу чи слова (процес читання є синтетичною діяльністю).
- 2. Створення складових таблиць на основі приголосного (ма, мо, му, ми) або на основі голосного (са, ма, ра, ша); складання таблиць з букв розрізної азбуки, читання таблиць.
- 3. Читання слів за подібністю: мама-Маша-Саша-каша-наша. Прийом особливо корисний при повторенні і закріпленні раніше вивчених звуків і букв. Доцільно виготовити схеми на читання з одним складом ряду інших складів. Такі схеми є і в букварі. Учитель, аналізуючи з дітьми утворені слова, читає їх разом з ними.

Прийоми звукового синтезу

- 4. Нарощування голосних і приголосних або складів на початку і в кінці слів. Цей прийом використовується протягом усього періоду навчання грамоти. На сторінках букваря теж даються приклади слів для читання: ох- мох, сам-сама, оса-роса, рано-ранок, шина-машина, мак-смак тощо.
- 5. Порівняння слів за вимовою і зоровим сприйманням: чай-чаї, тин- тінь, сила-сіла. Використовується при вивченні м'якого знака, апострофа, читанні слів з буквами **і, я, ю, є, ї**.
- 6. Підготовка органів артикуляції до вимови приголосного при читанні прямого складу з опорою на голосні (а-ма, о-мо, у-му, и-ми).

Фонематичний аналіз

- - елементарні, так і складні форми звукового аналізу.

Елементарна

- Виділення звука на фоні слова

Складна

- Виділення першого, останнього звука в слові, визначення місця звука в слові (початок, кінецьсередина)

Найскладніша

- Визначення кількості й послідовності звуків у слові

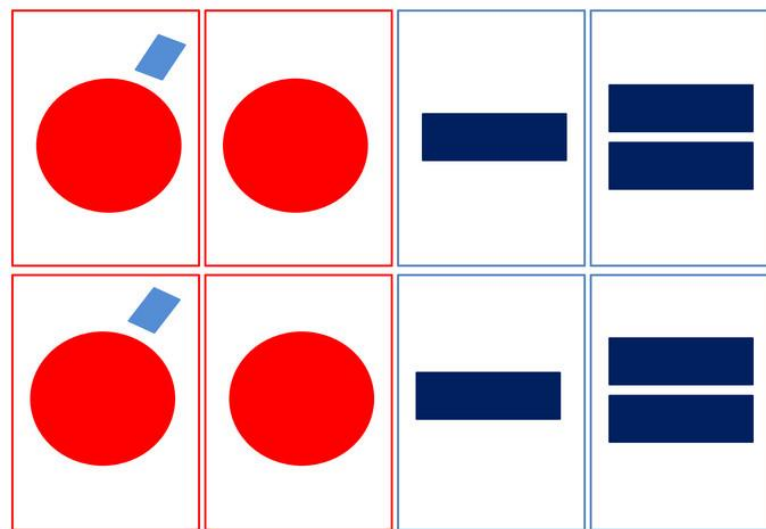
Морфологічний аналіз

- - аналізна рівня коренів слів, афіксів (префікси, суфікси, закінчення)

Поетапне формування розумових дій (П.Я.Гальперін) – інтеріорізація дії

- 1 етап - усвідомлення завдання: за допомогою підкресленої вимови окремих звуків у слові дітям дають можливість «проникнути» в звукову структуру слова, «доторкнутись» до неї.
- 2 етап - засвоєння дії з предметами: звукову структуру слова подають у вигляді матеріальних одиниць - фішок, схем. Фішки, графічні схеми - прийоми матеріалізації звукового аналізу.
- 3 етап - засвоєння дії в плані голосного мовлення: дитина послідовно проговорює звуки, не моделюючи схему слова.
- 4 етап - перенесення дії в розумовий план і кінцеве становлення дії: знімається проговорювання, дитина виконує операцію звукового аналізу в розумовому плані, за уявленням.

Складовий аналіз

- 1. Формування (актуалізація) складового аналізу слова. Вона передбачає розвиток уміння ділити слова на склади, визначати кількість та послідовність складів у слові.
- 2. Визначення звукової структури кожного виділеного складу.

1, 2, 3 – складові слова.

Склади-підказки:

ТО	ЖІ	ГИ	РИ	ЗА	ЛО
----	----	----	----	----	----

Етапність складової будови слів

- 1. Односкладові слова:
 - • без збігу приголосних типу сон, мир, ліс та ін.;
 - • зі збігом приголосних на початку слова (степ, клен);
 - • зі збігом приголосних у кінці слова (верх, вовк);
 - • зі збігом приголосних на початку та в кінці слова (стовп, блиск).
- 2. Двоскладові слова:
 - • один склад відкритий, другий - закритий (пісок, вагон);
 - • обидва склади закриті (балкон, барліг);
 - • зі збігом приголосних на початку слова (книга, трава, стакан);
 - • з двома випадками збігу приголосних в одному слові (правда, пливти);
 - • один зі складів з м'яким приголосним та з «ь» (ведмідь, пальці).
- 3. Трьохскладові слова:
 - • із прямими відкритими складами (молоко, корова);
 - • із відкритими та закритими складами (сонечко, віконце);
 - • зі збігом приголосних (стрибати, блискавка).

Етапи навчання грамоти

Добукварний період (підготовчий) 2 місяці

- розвиток у дітей інтересу до навчання;
- уточнення і розширення уявлень про навколишнє і розвиток мовлення учнів; адаптація до умов інтернатного закладу;
- виправлення недоліків слухового сприймання, розвиток фонематичного слуху, звукового аналізу;
- розвиток м'язів артикуляційного апарату, розвиток навичок чіткого артикулювання звуків;
- виправлення недоліків зорового сприймання та розвиток просторового орієнтування, виховання вмінь поведінки учня, розвиток навичок самообслуговування.

Букварний період

- вивчити всі букви;
- правильно читати складові структури;
- засвоїти написання букв та їх сполучень, а також сформувати початкові вміння з грамотного письма;
- озброїти дітей вмінням плавного поскладового читання;
- продовжити роботу з букварем, розвивати у інтерес до читання, коригувати мовлення, мисленнєві процеси та операції;
- здійснювати цілеспрямоване всебічне виховання учнів;
- сформувати у дітей основні санітарно-гігієнічні норми поведінки з книжкою, сидіння за партою (постава) і т.д.

Добукварний період

- 1. Виділення та розрізнення звуків довкілля (листя шуршить, гусак шипить, комар дзвенить, машина гудить).
- 2. Ознайомлення з поняттям «слово». Послідовність: називання предметів, перелічення та показ у тому порядку, в якому вони розташовані, визначення кількості; умовно-графічне позначення на дошці та на партах

- 3. Робота над реченням. Послідовність: складання речень з використанням найближчої ситуації (Маша читає. Галя пише.); за сюжетним малюнком; за запитаннями вчителя; за опорними словами.
- 4. Розвиток артикуляційного апарату. Ця робота ведеться двома напрямками: постановка звуків, закріплення їх правильної артикуляції; розвиток чіткої вимови кожного звука.
- 5. Робота з підготовки учнів до навчання письма включає в себе спеціальні вправи з розвитку координації рухів дрібних м'язів кисті руки, прописи.

- 6. Робота з розвитку зорових та просторових уявлень та сприймань спрямована на попередження у дітей труднощів при навчанні грамоти та має на меті: удосконалення точності та обсягу зорової пам'яті; формування вмінь відтворювати зразок;
- формування вмінь виділяти частини предмета, складати предмет з даних частин;
- формування вміння порівнювати два предмета за однією ознакою;
- формування вміння послідовно переводити погляд при називанні предметів зліва направо;
- формування вміння розташовувати предмети у певному напрямку.
- Дітей вчать називати та розрізняти основні кольори, розрізнявати величину та форму предметів, знайомлять з фігурами – квадрат, коло, трикутник, вчать складати з них інші фігури, предмети. При цьому, велика увага приділяється розташуванню відібраного матеріалу (вертикально, гори зонтально, з ліва на право).
- **Буква повинна бути засвоєною: печатна, рукописна, її елементи, на що схожа.**

Букварний період

- Звуки і букви, які вивчаються протягом цього періоду, розподіляються згідно програми на 4 етапи:
- Вивчення звуків і букв **а, у, м, о, с, х.**
- Повторення засвоєних звуків і букв та вивчення нових: **и, ш, р, п, н, л, к.**
- Повторення засвоєних звуків і букв та вивчення нових: **е, т, б, і, д, г, в, ж, з, й, ь** та сполучень **йо, ьо.**
- Повторення засвоєних звуків і букв та вивчення нових: **я, ю, є, ї, ч, щ, ф,** буквосполучень **дж, дз, апострофа.**
- Крім вивчення звуків і букв, учні читають склади типу: **Г, ГП, ПГ.**

